

Sygn. akt IX Ca 1314/17

POSTANOWIENIE

Dnia 30 maja 2018 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie IX Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Bożena Charukiewicz (spr.)
Sędziowie:	SO Dorota Ciejek SO Krystyna Skiepmo
Protokolant:	prac. sądowy Izabela Ważyńska

po rozpoznaniu w dniu 30 maja 2018 r. w Olsztynie na rozprawie

sprawy z wniosku M. M.

z udziałem T. M., J. M. (1), A. B., R. M. i P. M. (1)

o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku

na skutek apelacji wnioskodawcy i uczestników od postanowienia Sądu Rejonowego w Piszczu z dnia 12 września 2017 r., sygn. akt I Ns 402/16,

p o s t a n a w i a:

I. zmienić zaskarżone postanowienie w punktach I i II w ten sposób, że:

- w punkcie I zmienić postanowienie Sądu Rejonowego w Piszczu z dnia 28 stycznia 1991 roku w sprawie sygn. akt I Ns 107/90 w ten sposób, że orzec, iż spadek po J. M. (1), zmarłym 2 czerwca 1990 roku w N., ostatnio stale zamieszkałym w N., na mocy testamentu z dnia 21 czerwca 1984 roku, dziedziczy syn spadkodawcy P. M. (1), syn A. i J. w całości, w tym wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne, na mocy testamentu z dnia 21 czerwca 1984 roku, dziedziczy w całości syn spadkodawcy P. M. (1), syn A. i J.;

- w punkcie II oddalić wniosek w pozostałej części;

II. oddalić apelację wnioskodawcy w pozostałej części;

III. stwierdzić, że koszty postępowania apelacyjnego wnioskodawca i uczestnicy ponoszą każdy w zakresie związanym ze swoim udziałem w sprawie

Dorota Ciejek Bożena Charukiewicz Krystyna Skiepmo

Sygn. akt IX Ca 1314/17

UZASADNIENIE

Wnioskodawca M. M. złożył wniosek o uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego w Piszcu z dnia 28 stycznia 1991 roku, sygn. akt I Ns 107/90, dotyczącego stwierdzenia nabycia spadku po J. M. (1), zmarłym 2 czerwca 1990 roku w N. i stwierdzenie, że spadek po w/w spadkodawcy na podstawie ustawy nabyły dzieci: M. M., P. M. (1), T. M., J. M. (1), J. M. (2), każde z nich po 1/5 części. Jednocześnie wniósł o ustalenie, że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne o powierzchni 35,27 ha, położone w N. odziedziczył także wnioskodawca, który w chwili otwarcia spadku był małoletni.

W uzasadnieniu podniósł, że w sierpniu 2016 roku dowiedział się, że nie żyje ojciec – J. M. (1). Matka wnioskodawcy nigdy nie była zawiadomiona o toczącym się postępowaniu spadkowym po J. M. (1), zaś ten kto składał przed Sądem zapewnienie spadkowe zataił fakt posiadania przez J. M. (1) syna M. M..

Uczestniczka postępowania A. B., będąca pełnomocnikiem uczestników postępowania R. M., T. M., P. M. (1) wniosła o oddalenie wniosku.

W uzasadnieniu podała, iż J. M. (1) poznała jesienią 1977 roku i wówczas powiedział jej, że jest po rozwodzie i nie ma żadnych dzieci. Od stycznia 1978 roku A. B. żyła z J. M. (1) w związku konkubenckim, prowadziła z nim gospodarstwo rolne, miała z nim czwórkę dzieci. J. M. (1) zmarł 2 czerwca 1990 roku. Przedłożyła wówczas w sądzie własnoręczny testament sporządzony przez J. M. (1). Podała, że składając zapewnienie spadkowe nikogo nie oszukała, gdyż M. M. na pewno nie jest synem zmarłego J. M. (1).

Uczestnik postępowania J. M. (1) nie zajął stanowiska w sprawie.

Postanowieniem z dnia 12 września 2017 r. Sąd Rejonowy w Piszcu zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w Piszcu I Wydział Cywilny z dnia 28 stycznia 1991 roku wydane w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po J. M. (1), sygn. akt I Ns 107/90 w części dotyczącej dziedziczenia ustawowego w ten sposób, iż orzekł, że spadek po J. M. (1) zmarłym 2 czerwca 1990 roku w N., ostatnio stale zamieszkałym w N. z mocy ustawy nabyły dzieci: syn M. M. s. J. N. w 1/5 części, syn P. M. (1) s. A. w 1/5 części, syn T. M. s. A. w 1/5 części, syn J. M. (1) s. A. w 1/5 części, syn J. M. (2) s. A. w 1/5 części. Oddalił wniosek w części dotyczącej zmiany postanowienia Sądu Rejonowego w Piszcu I Wydział Cywilny z dnia 28 stycznia 1991 wydanego w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po J. M. (1), sygn. akt I Ns 107/90 odnośnie dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Orzekł, iż zainteresowani ponoszą koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.

Sąd Rejonowy ustalił, że J. M. (1) zawarł związek małżeński z J. M. (3) 2 lutego 1974 roku. W 1976 roku został orzeczony rozwód pomiędzy J. M. (1) a J. M. (3). W trakcie małżeństwa nie posiadali dzieci.

(...) urodził się M. M., syn J. M. (3) i J. M. (1). Ojcostwo J. M. (1) zostało stwierdzone w postępowaniu toczącym się z powództwa J. M. (3) o ustalenie ojcostwa i alimenty przed Sądem Rejonowym w Łomży Wydziałem III Rodzinnym i Nieletnich. Prawomocnym wyrokiem z dnia 26 kwietnia 1982 roku, sygn. akt RIIIC 414/80 Sąd orzekł, iż J. M. (1) jest ojcem M. M., przyznał J. M. (1) pełną władzę rodzicielską nad synem M. i zasądził od J. M. (1) na rzecz syna alimenty w kwocie 2000 starych złotych miesięcznie, płatnych do rąk ustawowej przedstawicielki małoletniego – J. M. (3).

W celu egzekwowania zasądzonych alimentów, J. M. (3) wszczęła przeciwko J. M. (1) postępowanie egzekucyjne.

Od 1978 roku J. M. (1) żył w związku konkubenckim z A. B. (poprzednie nazwisko W.), wspólnie z którą prowadził gospodarstwo rolne w miejscowości N.. Ze związku z A. B. J. M. (1) posiadał czwórkę synów: P. M. (1), T. M., J. M. (1) i R. M. (poprzednie imię J. R.).

Postanowieniem z dnia 28 stycznia 1991 roku Sąd Rejonowy w Piszcu w sprawie wszczętej z wniosku A. W. (obecnie B.) o stwierdzenie nabycia spadku po J. M. (1) sygn. akt I Ns 107/90 orzekł, iż spadek po J. M. (1) zmarłym 2 czerwca 1990 roku w N., ostatnio stale zamieszkałym w N. na podstawie ustawy nabyły dzieci spadkodawcy, czyli P. M. (1), T. M., J. M. (1) i J. M. (2), każdy z nich po 1/4 części, w tym wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne położone w N. gmina O. o powierzchni 35,27 ha z mocy testamentu z dnia 21 czerwca 1984 roku odziedziczył syn P. M. (1) w całości. J. M. (3), będąca matką M. M. nie została zawiadomiona o przedmiotowym postępowaniu, nie została też wezwana do

udziału w nim w charakterze uczestnika postępowania. W złożonym przed sądem spadku zapewnieniu spadkowym wnioskodawczyni A. W. podała, że J. M. (1) był w związku małżeńskim z J. M. (3), z którą się następnie rozwiódł i spadkodawca nie posiadał z tego związku małżeńskiego żadnych dzieci.

W ocenie Sądu Rejonowego wniosek zasługiwał na uwzględnienie jedynie w części. Ponieważ wnioskodawca M. M. należy do kręgu spadkobierców ustawowych po zmarłym ojcu J. M. (1), Sąd zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w Piszcu I Wydział Cywilny z dnia 28 stycznia 1991 roku, wydane w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po J. M. (1) sygn. akt I Ns 107/90 w ten sposób, iż orzekł, że spadek po nim na podstawie ustawy dziedziczą wszyscy jego synowie, a więc M. M., P. M. (1), T. M., J. M. (1) i R. M. w równych częściach, czyli po 1/5 każdy z nich. Jednakże, według Sądu Rejonowego, brak było podstaw do uwzględnienia wniosku M. M., by uchylić przedmiotowe postanowienie także w części, w której Sąd spadku orzekł o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego po J. M. (1) i orzekł, że gospodarstwo rolne spadkodawcy w N. dziedziczy również wnioskodawca, gdyż w chwili śmierci ojca był małoletni. W prawie polskim generalnie nie przewiduje się możliwości powołania spadkobierców do poszczególnych przedmiotów wchodzących w skład spadku, ani też do wyodrębnionych gospodarczo części majątku spadkowego, poza właśnie gospodarstwem rolnym. Jednak z uwagi na fakt, iż J. M. (1) wyraził w spisanim przez siebie testamencie wolę, aby po jego śmierci należące do niego gospodarstwo rolne odziedziczył przede wszystkim jego syn P. M. (1), zaś testament ten był ważny w świetle przepisów prawa obowiązujących, brak było podstaw do uchylenia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po J. M. (1), w części dotyczącej stwierdzenia nabycia w drodze spadkobrania gospodarstwa rolnego.

Powyższe postanowienie zaskarżyli apelacjami wnioskodawca i uczestnicy postępowania.

Wnioskodawca zarzucił postanowieniu:

1. sprzeczność ustaleń Sądu z zebrany materiał dowodowy, polegającym na przyjęciu iż zmarły postawił testament własnoręczny, podczas gdy ani w aktach sprawy I Ns 107/90 nie ma takiego testamentu, ani uczestnicy nie przedłożyli takiego oryginalnego testamentu a kserokopia dokumentu nie może stanowić dowodu iż taki testament istniał, że sporządził go spadkodawca;
2. nieustalenie i niewyjaśnienie istoty sprawy, albowiem, jeżeli zdaniem Sądu spadkodawca sporządził testament, w którym jako spadkobiercę gospodarstwa rolnego wskazał P. M. (1), to Sąd powinien zbadać, czy ten majątek był jedynym majątkiem zmarłego, a jeśli tak to postanowienie sądu powinno wskazywać, iż spadek w całości na podstawie testamentu nabył syn P. M. (2), albowiem zastosowanie powinien mieć art. 961 k.c., dziedziczenie może być albo ustawowe albo testamentowe, jeśli zaś gospodarstwo nie wyczerpało całości spadku i były inne składniki znacznej wartości wtedy do czynienia mamy z dziedziczeniem ustawowym, a gospodarstwo powinno być traktowane jak zapis testamentowy w efekcie zarzucam naruszenie art. 961 k.c., poprzez jego niezastosowanie.

Wskazując na powyższe zarzuty wnioskodawca domagał się zmiany postanowienia Sądu Rejonowego w Piszcu z dnia 28 stycznia 1991r. w całości poprzez orzeczenie, że spadek po zmarłym J. M. (1) z mocy ustawy nabyły dzieci M. M., P. M. (1), T. M., J. M. (1), J. M. (2) każdy z nich w 1/5 części, z tym że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne na podstawie ustawy nabyły dzieci M. M., P. M. (1), T. M., J. M. (1), J. M. (2) każdy z nich w 1 / 5 części. Skarżący wniósł o zmianę postanowienia z dnia 28 stycznia 1991r, poprzez stwierdzenie, iż spadek na podstawie testamentu nabył P. M. (1), z wyeliminowaniem dziedziczenia ustawowego, albowiem zgodnie z art. 961 k.c. podstawą powołania jest albo testament albo ustawa.

Uczestnicy postępowania zarzucili postanowieniu naruszenie prawa procesowego, mające istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c., poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, polegające na braku wszechstronnego rozpatrzenia zebranego materiału dowodowego, uchybieniu zasadom logicznego rozumowania, wskazaniom wiedzy oraz doświadczenia życiowego, przejawiające się w:

- wadliwym przyjęciu, iż gospodarstwo rolne wraz z całym inwentarzem zapisane testamentem 21 czerwca 1984 r. na rzecz P. M. (1) nie stanowiło całości spadku, a tym samym P. M. (1) nie stał się jedynym spadkobiercą zmarłego,

- błędnym przyjęciu, że w niniejszej sprawie po zmarłym J. M. (1) powinno dojść do dziedziczenia ustawowego;

2) naruszenie prawa procesowego, mające istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, a mianowicie art. 679 § 1 i 3 k.p.c., poprzez zmianę postanowienia w przedmiocie stwierdzenia nabycia praw do spadku niezgodnie z rzeczywistym stanem prawnym;

3) naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 961 k.c. w zw. z art. 959 k.c. w zw. z art. 926 § 1 k.c., poprzez stwierdzenie nabycia praw do spadku po J. M. (1) na podstawie ustawy, w sytuacji gdy mocą testamentu z dnia 21 czerwca 1984 r. do całości spadku został powołany syn zmarłego P. M. (1), bowiem gospodarstwo rolne zapisane na jego rzecz wyczerpuje całość masy spadkowej.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego orzeczenia w pkt I, poprzez zmianę postanowienia Sądu Rejonowego w Piszcu z dnia 28 stycznia 1991 roku wydanego w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po J. M. (1), sygn. akt I Ns 107/90 w części dotyczącej dziedziczenia ustawowego, poprzez jego uchylenie i przyjęcie, że spadek po zmarłym w całości na podstawie testamentu z 21 czerwca 1984 r. nabył syn P. M. (1).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Obie apelacje są w części zasadne.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że zgodnie z art. 382 k.p.c., sąd II instancji ma nie tylko uprawnienie, ale wręcz obowiązek rozważenia na nowo całego zebranego w sprawie materiału oraz dokonania własnej, samodzielnej i swobodnej oceny, w tym oceny zgromadzonych dowodów (uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1998 r., II CKN 704/97). Sąd II instancji nie ogranicza się zatem tylko do kontroli Sądu I instancji, lecz bada ponownie całą sprawę, a rozważając wyniki postępowania przed sądem I instancji, władny jest ocenić je samoistnie. Postępowanie apelacyjne jest więc przedłużeniem postępowania przeprowadzonego przez pierwszą instancję, co oznacza, że nie toczy się on na nowo.

Zebrany w sprawie materiał dowodowy pozwolił na zmianę postanowienia Sądu Rejonowego w Piszcu z dnia 28 stycznia 1991 r., i stwierdzenie, że spadek po J. M. (1) dziedziczy w całości P. M. (1), co zgodne jest z rzeczywistym stanem prawnym.

Przede wszystkim należy wskazać, że tryb zmiany lub uchylenia prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przewidziany w art. 679 k.p.c. zakłada, iż w razie przeprowadzenia dowodu, że spadek w całości lub w części nabyła inna osoba niż wskazana w prawomocnym postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, sąd spadku, zmieniając to postanowienie, stwierdzi nabycie spadku zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym. Oznacza to, że Sąd orzekając o zmianie lub uchyleniu postanowienia stwierdzającego nabycie spadku nie jest związany wnioskiem osoby wszczynającej to postępowanie. Taka sytuacja zachodziła w niniejszej sprawie.

Zauważyć należy, iż spadkodawca J. M. (1) rozporządził w testamencie tylko gospodarstwem rolnym, ustanawiając P. M. (1) spadkobiercą tego gospodarstwa. W odniesieniu do pozostałej części spadku, J. M. (1) nie wypowiedział się przed śmiercią w formie testamentowej, a zatem przyjęć należało, iż na podstawie ustawy powołani do spadku zostali czterej synowie spadkodawcy w tym P. M. (1). W takiej sytuacji, w orzecznictwie przyjmuje się, i pogląd ten podziela również Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie, że gdy to gospodarstwo wyczerpuje prawie cały spadek, osobę wskazaną w testamencie w razie wątpliwości - należy uważać za powołaną do całego spadku (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 1970 r., III CRN 343/70).

Z dowodów zgromadzonych w niniejszej sprawie, w tym spisu inwentarza znajdującego się w aktach sprawy I Ns 107/90 Sądu Rejonowego w Piszcu wynika, że przedmiotowe gospodarstwo rolne wyczerpuje cały spadek po J. M. (1). Okoliczność powyższą jednoznacznie potwierdziła uczestniczka A. B., wnioskodawca zaś jej nie zaprzeczył. W konsekwencji zachodzi sytuacja opisana w powołanym wyżej postanowieniu Sądu Najwyższego.

W związku z powyższym Sąd Okręgowy zmieniając zaskarżone postanowienie zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w Piszcu z dnia 28 stycznia 1991 roku, w sprawie I Ns 107/90, w ten sposób, że stwierdził, iż spadek po J. M. (1) dziedziczy w całości syn spadkodawcy P. M. (1) na mocy testamentu.

Za niezasadne należało uznać przy tym zarzuty wnioskodawcy, który negował istnienie testamentu będącego podstawą dziedziczenia po J. M. (1). Wprawdzie w aktach sprawy o stwierdzenie nabycia spadku nie znajduje się oryginał testamentu J. M. (1). Fakt ten jednak nie stoi na przeszkodzie ustalenia sporządzenia testamentu oraz ustalenia jego treści na podstawie zgromadzonych w sprawie dowodów. W orzecznictwie nie budzi bowiem wątpliwości, że treść zaginionego testamentu oraz fakt jego sporządzenia można ustalić na podstawie dowodów (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 1987 r., III CZP 25/87, z dnia 29 maja 1987 r., III CZP 25/87 oraz postanowienia z dnia 16 kwietnia 1999 r., II CKN 255/98 oraz II CKN 2/05).

Takimi dowodami wskazującymi na fakt sporządzenia ważnego i skutecznego testamentu własnoręcznego przez spadkodawcę J. M. (1) oraz treść testamentu ustalono na podstawie dowodu z przesłuchania świadka oraz dokumentów w postaci poświadczenia notarialnego, z którego wprost wynika treść testamentu. Dodać należy, iż wiarygodność tych dowodów nie została zakwestionowana przez strony. Z powyższych dowodów jednoznacznie wynika, że spadkodawca sporządził własnoręczny testament zgodnie z wymogami art. 949 § 1 k.c. i który zasadnie stanowił podstawę stwierdzenia nabycia spadku po J. M. (1). Na marginesie można jedynie dodać, że w chwili śmierci spadkodawcy jego spadkobierca P. M. (1) był małoletni oraz pomagał w gospodarstwie rolnym wchodzącym w skład spadku po J. M. (1).

Mając zatem na uwadze wskazane wyżej okoliczności Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. orzekł, jak w postanowieniu.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c. uznając, że nie w niniejszej sprawie nie zachodzą przesłanki do odstąpienia od zasady orzekania o kosztach w postępowaniu nieprocesowym.

Dorota Ciejek Bożena Charukiewicz Krystyna Skiepmo